

DORIVOR GULXAYRI- ALTHAEA OFFICINALIS BOTANIK TASNIFI AGROTEXNOLOGIYASI

Asqatova Sevinch Baxodir qizi

O‘zMU Jizzax filiali “ Biotexnologiya “ yo‘nalishi talabasi

Mamatqulova Iroda Ergashevna

O‘zMU Jizzax filiali – Biotexnologiya kafedrasi katta o‘qituvchisi

Annotatsiya: Dorivor gulxayrining dorivorlik xususiyatini aniqlash va ushbu xususiyatidan foydalanib ilmiy tabobatda qo‘llash.

Kalit so‘zlar: sho‘r tuproq, botqoq tuproq, brezent, bo‘z, azotli o‘g‘itlar.

Botanik tasnifi. Gulxayri - Gulxayridoshlarga mansub bir yillik va ko‘p yillik o‘tlar turkumi. Yevropa va Osiyoning o‘rta mintaqalarida 12ta turi o‘sadi. O‘zbekistonda gulning bitta ekma va 7ta yovvoyi turi bor. Gulxayridoshlar to‘qaylarda sug‘oriladigan yerlarda o‘sadi. Gullari to‘g‘ri 5bo‘lakli kki jinsli. Gulxayrining guli, dorivor manzarali o‘simlik, undan bo‘yoq ham olinadi. Dorivor gulxayri dasht zonalarida hamda O‘rta Osiyo va Kavkazning ayrim hududlarida tarqalgan. Daryo va ko‘llar sohilidagi to‘qaylarda sernam yerlarda o‘sadi. Gulxayri turkumiga oid bo‘yi 70-150sm keladigan ko‘p yillik o‘t. Ildizidan tayyorlangan damlama ilmiy tabobatda yo‘talga qarshi ishlatiladi.

Agrotexnik tadbirlar. Olib borilgan kuzatishlardan ma‘lum bo‘lishicha, gulxayri havoning yozgi quruqligiga, tuproqning qisqa muddatli qurishiga (ildiz tarmoqlari yaxshi rivojlanganligi tufayli) bardosh beradi, shamolga chidamli, qishki sovuqlardan talafot ko‘rmaydi. O‘simlikka xos maxsus zararkunanda va kasalliklar aniqlanmagan.

Dorivor gulxayri tuproqning unumdorligi va tarkibiga befarq o'simlikdir. Respublikamizdagi barcha tur-dagi tuproqlarda o'stirish mumkin. Faqat sho'r tuproqli va botqoq yerlarni yoqtirmaydi. Ildizi 2- va 3-yili yig'ib olinadi, urug'i olinadigan dalalarda ekin 6-8 yil saqlanadi. Shu boisdan gulxayri poliz-sabzavot ekinlaridan bo'shagan, begona o'tlardan tozalangan maydonlarga ekiladi. Kuzgi shudgorlash vaqtida har gektar maydonga 90 kg dan superfosfat yoki 40 kg dan go'ng solinadi. Maydon 25-30 sm chuqurlikda haydaladi. Gulxayri urug'i erta bahorda (mart) yoki kech kuzda (noyabr) ekiladi. Kuzda ekilganda urug' unuvchanligi yaxshi bo'ladi. Bahorgi ekishda qiyg'os unishi uchun urug' 2-3 soatcha 20-25 daraja iliq suvda ivitib qo'yiladi, keyin to'shalgan brezent yoki bo'z ustiga yupqa qilib yoyiladi, tez qurishi uchun dam-badam aralashtirib turiladi. Sochiluvchan holga kelgach, ekiladi. Urug' qadash chuqurligi 1 sm atrofida, qatorlar oralig'i 60-70 sm, gektariga 8-10 kg urug' sarflanadi. Sabzavot urug'i ekish uskunasi yordamida bahyalab ekiladi. Maysalarida 3-5 tadan chin barg hosil bo'lgach, egat olinadi va ketma-ket suv quyiladi. Birinchi sug'orishdan 7-10 kundan keyin yagana qilinadi va har 1 metr masofada 5-7 tadan baravj nihollar qoldiriladi. Nihollarning bu darajada siyraklantirilishi o'simlikning durkun bo'lishini ta'minlaydi. Ikkinchi va undan keyingi yillarda o'simlik bo'yi 230-250, eni 110 smga yetadi. Gulxayri ekilgan maydon birinchi yili 4-5 marta yumshatiladi (may-avgust), 8-10 marta sug'oriladi (may-1, iyun-2-3, iyul-3, avgust-2, sentyabr-1). Ikkinchi va keyingi yillarda 6-8 marta sug'oriladi (iyun-2, iyul-3, avgust -2, sentyabr - 1), 2-3 marta o'toq qilinadi (may, iyun). Zaruratga qarab o'simliklar orasidagi begona o'tlar qo'l kuchi bilan o'taladi. Gulxayri to'plarining shox-shabballari bir-biriga tutashib ketganidan keyin mayda begona o'tlar o'simlik soyasida qolib qurib ketadi, o'sib ketgan begona o'tlarga qo'lda yulib tashlanadi.

O'simlik poyasi qirqilmay, dalada qishga qoldiriladi, u qorni tutib qolishda

yordam beradi, qop eriganida tuproqni o'yilib ketishdan saqlaydi. Yoxud 10-15 sm qoldirib, o'roq mashinada o'rib olinadi va molga ozuqa sifatida beriladi. O'rilgan poyalar daladan yig'ib olingach, bahorda qator oralari kultivatorda yumshatiladi, ayni vaqtda har gektar yerga 60 kg dan azotli o'g'itlar solinadi (aprel - may boshlarida). Shonalash oldidan (iyun boshlari), lekin o'simlik shox-shabballari tutashib ketguniga qadar, ikkinchi marta azotli o'g'it solinadi. Gulxayri hayotining ikkinchi yili (iyulning oxiri - avgust boshlarida) meva tugadi. Urug'lari poyasining 10 sm dan 230 sm gacha balandligida, asosiy qismi 60-180 sm oralig'ida joylashadi. Mevasi pishganidan keyin uzoq vaqt to'kilmay turadi, bu esa to avgust oyigacha urug' yig'ish imkonini beradi. Buning uchun gulxayri poyasining meva joylashgan qismlari o'roq bilan qirqiladi, bog'-bog' qilib, xirmonga olib boriladi. Xirmonda g'alla yanchiydigan to'qmoqda yanchiladi. Urug'lari don sovurgichda tozalanib, elangach, qoplarga joylanadi. Ildizi ikkinchi yili, oktyabr oyida yoki erta bahorda, poyalari daladan mola, lavlagi yig'adigan yoki kartoshka kovlaydigan mashina yordamida yig'ib olinganidan keyin qaziladi. Kurigan ildiz 20-25 kg dan qilib qopga, 50 kg dan qilib qutilarga joylanadi va quruq, havo almashib turadigan xonada 3 yilgacha saqlanadi. Hosildorlik gektar hisobiga 20-22 sentnerni tashkil etadi.

Xulosa. Bu o'simlikni dorivorligidan foydalanib uning ekish texnologiyasini yaxshi bilishimiz va o'simlikdan yo'talga qarshi preparatlarni ishlab chiqish bu katta samaradorlik beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'Ahmedov A.Ergashev A Abzalov M Yulcheyva "Dorivor o'simliklarni yetishtirish texnologiyasi "2020yil (202-205)betlar.
2. R.X Ayupov, Afzalov Z.Sh Dorivor o'simliklar va ulardan foydalanish.2015 yil 128 bet
3. L.X. YOZIEV , N.Z.ARABOVA" Dorivo o'simliklar" 305bet

4. B.Y To'xtayev, E.T Axmedov "Dorivor o'simliklarni o'stirish "202-
205bet